

DİJİTAL EBEVEYNLİKTE YENİ EĞİLİMLER: HELİKOPTER EBEVEYNLİK, SOSYAL MEDYA VE MAHREMİYET İKİLEMİ

New Trends in Digital Parenting: Helicopter Parenting, Social Media,
and the Privacy Dilemma

Doç. Dr. Taylan MARAL*

Geliş Tarihi: 14.04.2025 | Yayına Kabul Tarihi: 06.10.2025

Öz

Dijital ebeveynlik, çocukların çevrimiçi ortamda karşılaşabilecekleri risklerden korunmasını amaçlayan denetim stratejilerini kapsarken, aynı zamanda ebeveynin dijital kimliğiyle bütünleşen, görünürlüğe ve toplumsal onaya dayalı bir kimlik performansı hâline gelmektedir. Sosyal medya, ebeveynliği kamusal alana taşıyarak, ebeveynlik rollerini normatif temsillere ve algoritmik yapıya bağlı olarak yeniden üretmektedir. Kuramsal bir yaklaşımla literatür incelemesine dayanan ve derleme niteliği taşıyan bu çalışma, sosyal medyanın ebeveynlik rollerini nasıl dönüştürdüğünü medya kültürü perspektifinden ele almakta ve bu dönüşümde dijital denetim stratejilerinin, özellikle helikopter ebeveynlik yaklaşımının, çocukların dijital mahremiyet ve özerklik hakları üzerindeki etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır. Sosyal medya platformlarında ortaya çıkan influencer ebeveynlik,

Abstract

Digital parenting encompasses various control strategies aimed at protecting children from potential online risks, while simultaneously evolving into a performative identity shaped by the parent's digital presence, visibility, and pursuit of social approval. By transferring parenting into a public sphere, social media redefines parental roles in alignment with normative representations and algorithmic dynamics. Grounded in a theoretical framework and based on an extensive literature review, this study critically examines how social media transforms parenting roles through the lens of media culture. It specifically explores how digital monitoring strategies—particularly those associated with helicopter parenting—affect children's rights to digital privacy and autonomy. The emergence of influencer parenting on social media platforms poses the risk of turning children

* İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, tmaral@gelisim.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4508-4001.

çocukların birer dijital içerik nesnesine dönüşmesi riskini doğurmakta, ebeveyn-çocuk ilişkisinde yeni sınır sorunları yaratmaktadır. Bu bağlamda dijital medya okuryazarlığı, dijital ebeveynliğin sağlıklı biçimde yapılandırılması için temel bir yetkinlik olarak önerilmektedir.

into digital content objects, thereby introducing new boundaries and ethical dilemmas within the parent-child relationship. In this context, digital media literacy is proposed as a fundamental competence for structuring digital parenting practices in a healthy and responsible manner.

Anahtar Kelimeler: Dijital Ebeveynlik, Sosyal Medya, Helikopter Ebeveynlik, Dijital Denetim, Medya Kültürü.

Keywords: Digital Parenting, Social Media, Helicopter Parenting, Digital Surveillance, Media Culture.

GİRİŞ

Aile kurumu, toplumsal yapının temelini oluşturan en eski ve en işlevsel birliktelik biçimlerinden biri olarak, bireylerin sosyalleşmesinde, değer kazanımında ve kimlik inşasında merkezi bir rol üstlenmektedir. Zaman içinde toplumsal dönüşümlere paralel olarak aile yapısında da çeşitli değişimler gözlemlenmiş; sanayileşme, kentleşme, eğitim düzeyinin yükselmesi ve toplumsal cinsiyet rollerindeki dönüşümler gibi etkenler, aile üyeleri arasındaki ilişkileri yeniden tanımlamıştır. Bu dönüşüm sürecinin en etkili katalizörlerinden biri ise şüphesiz dijital teknolojiler ve bu teknolojilerin sunduğu medya ortamlarıdır. Özellikle sosyal medya platformlarının yaşamın her alanına nüfuz etmesi, aile dinamiklerinde yeni etkileşim biçimlerinin ve rollerin oluşmasına yol açmıştır.

Son yıllarda akademik literatürde sıklıkla karşılaşılan kavramlardan biri olan dijital ebeveynlik, ebeveynlerin dijital teknolojilerle kurduğu ilişki biçimini ve bu ilişki üzerinden çocuk yetiştirme pratiklerini yeniden tanımlama çabasını yansıtmaktadır. Dijital ebeveynlik, yalnızca teknolojik araçların kullanım becerisiyle sınırlı bir yetkinlik değil; aynı zamanda çocukların dijital dünyayla kurduğu ilişkide rehberlik etme, yönlendirme ve gerektiğinde denetim uygulama sorumluluğunu da içeren çok katmanlı bir sosyal rol olarak değerlendirilmektedir. Bu rol, geleneksel ebeveynlik normlarının ötesinde, medya kültürünün şekillendirdiği yeni pratiklerle örülmektedir.

Sosyal medya, bireylerin sadece içerik tüketicisi değil aynı zamanda üreticisi olduğu bir ortam sunarak, ebeveynlik rollerini hem görünür hem de dönüşüme açık hale getirmiştir. Artık birçok ebeveyn, çocuklarının günlük yaşamlarına

ilişkin anları dijital ortamda paylaşmakta; bu paylaşımlar üzerinden toplumsal onay arayışına girmekte veya ebeveynlik performansını görünür kılmaya çalışmaktadır. Bu durum, “influencer ebeveynlik” ya da “paylaşımcı ebeveynlik (sharenting)” gibi yeni kavramların şekillenmesine katkı sağlamıştır. Türkiye’de sosyal medya paylaşımlarının çocukların dijital kimliğini nasıl etkilediği konusuna dair nitel bir saha çalışması, Omur ve Uyar (2022: 23) tarafından gerçekleştirilmiş ve ebeveynlerin paylaşım pratikleri ile çocuk mahremiyeti arasındaki sınırın çoğunlukla belirsiz kaldığı ortaya konmuştur. Sosyal medya platformlarında görünürlük arayışı, ebeveynlerin dijital kimlikleri üzerinden çocuklarını birer “sosyal sermaye” unsuru haline getirme riskini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, dijital ebeveynlik sadece teknolojik bir yeterlilik değil; aynı zamanda dijital medya okuryazarlığı, etik sorumluluk ve dijital mahremiyet gibi konuları da içeren kapsamlı bir toplumsal meseledir. Öte yandan, dijital ebeveynliğin önemli bir boyutu da dijital denetim uygulamaları üzerinden şekillenmektedir. Çocukların sosyal medya platformlarındaki davranışlarını izlemek, yönlendirmek ya da kısıtlamak amacıyla geliştirilen dijital gözetim stratejileri, bazı ebeveynlik yaklaşımlarında görülen aşırı müdahaleci tutumlarla kesişebilir. Bu tutumlardan biri olan helikopter ebeveynlik, literatürde genellikle aşırı koruyucu ve bağımsızlık alanını sınırlayan bir yaklaşım olarak tartışılmaktadır (Padilla-Walker & Nelson, 2012: 707). Helikopter ebeveynlik, çocukların dijital ortamda karşılaşabilecekleri tehlikeleri önlemek amacıyla ebeveynlerin sürekli bir denetim hali içinde olmalarını ifade ederken; aynı zamanda çocukların bireysel karar alma becerilerinin gelişmesini, dijital sorumluluk bilinci kazanmalarını ve çevrimiçi deneyimlerle olgunlaşmalarını da engelleyebilmektedir.

Çalışmada ebeveynlik yaklaşımlarından özellikle helikopter ebeveynliğe odaklanılmasının nedeni, bu yaklaşımın dijital ortamda en belirgin denetim stratejilerini temsil etmesi ve çocukların çevrimiçi özerkliği üzerinde doğrudan etkiler yaratmasıdır. Literatürde helikopter ebeveynliğin dijital bağlamda artan gözetim, sürekli müdahale ve mahremiyet ihlali gibi sorunlarla ilişkilendirildiği görülmektedir (Padilla-Walker & Nelson, 2012: 709). Bu nedenle çalışma, diğer ebeveynlik stillerini genel çerçevede değerlendirmek yerine, dijital denetim ve medya kültürüyle en fazla kesişen bu modelin sosyal medya bağlamındaki yansımalarına yoğunlaşmaktadır.

Dijital ebeveynlik yalnızca bir teknolojik adaptasyon süreci olarak değil; aynı zamanda medya kültürünün dayattığı görünürlük, kontrol ve performans

idealleriyle şekillenen bir kimlik inşası süreci olarak ele alınacaktır. Ayrıca dijital denetim uygulamaları, ebeveynlerin medya ile kurdukları ilişkiler, çocukların dijital özerkliği ve mahremiyet hakları çerçevesinde tartışılacaktır. Bu çalışma, dijital çağda ebeveynlik pratiklerinin sosyal medya ve medya kültürü bağlamında nasıl dönüştüğünü kuramsal bir çerçevede tartışmayı; bu dönüşümün özellikle dijital denetim stratejileri ve helikopter ebeveynlik yaklaşımıyla nasıl biçimlendiğini, çocukların dijital mahremiyet ve özerklik hakları üzerindeki etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır.

1. DİJİTAL EBEVEYNLİK VE MEDYA KÜLTÜRÜ

Dijitalleşmenin aile yaşamına etkileri, ebeveynlik rollerinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Bu dönüşümün en belirgin yansımalarından biri, dijital ebeveynlik kavramının ortaya çıkışıdır. Dijital ebeveynlik, ebeveynlerin çocuklarının dijital medya kullanımlarını yönlendirme, denetleme ve rehberlik etme biçimlerini kapsayan bir tutumlar ve pratikler bütünüdür (Livingstone & Byrne, 2018). Bu kavram, teknolojik gelişmelerin sadece çocuklar üzerindeki etkisini değil, aynı zamanda ebeveynlik anlayışındaki değişimi de gözler önüne serer. Ebeveynlik, medya kültürüyle iç içe geçmiş bir deneyime dönüşmüştür. Televizyon, internet ve özellikle sosyal medya gibi mecralar üzerinden yayılan söylemler, “nasıl bir ebeveyn olunması gerektiği” konusunda normatif kalıplar oluşturmakta ve bu kalıplar ebeveynlerin günlük yaşamlarını etkilemektedir. Dijital ebeveynlik, yalnızca teknik bilgi ya da güvenlik önlemleriyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda ebeveynin medya içeriklerine karşı geliştirdiği eleştirel bakış, kendi dijital görünürlüğünü nasıl yönettiği ve çocuğuyla olan etkileşim biçimini nasıl kurguladığı gibi unsurları da içerir (Clark, 2011: 329).

Medya kültürü, dijital ebeveynlik pratiklerini şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Aileler artık sadece özel alanda değil, sosyal medya gibi kamusal dijital ortamlarda da ebeveynlik yapmaktadır. Instagram, Facebook ve TikTok gibi platformlar, çocukların doğumundan itibaren ebeveynler tarafından paylaşılan görsel içeriklerle doludur. Bu durum, ebeveynliğin görünürlük ve onay arayışıyla iç içe geçmiş yeni bir formunu doğurur (Marwick & Boyd, 2014: 1052). Bu paylaşım kültürü, ebeveynliğin yalnızca çocuğa dair sorumluluklardan değil, aynı zamanda ebeveynin kendi dijital performansından da ibaret olduğunu ortaya koyar. Sosyal medyada ebeveynliğin sergilenmesi, aynı zamanda toplumsal beklentilere uyum

sağlama baskısını beraberinde getirir. Bu durum, ebeveynlerin çocukları üzerindeki denetimini artırmalarına neden olabilmektedir. Dijital ortamlarda çocuklara yönelik riskler karşısında ebeveynler çoğu zaman daha fazla gözetim uygulama eğilimi göstermektedir. Bu eğilim, “helikopter ebeveynlik” gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Helikopter ebeveynlik, çocuğun hayatına aşırı müdahale, sürekli kontrol ve yönlendirme anlamına gelir. Dijital bağlamda bu tutum, çocukların çevrimiçi aktivitelerinin yakından izlenmesi, sınırsız dijital gözetim araçlarının kullanımı ve çocuklara ait içeriklerin ebeveynler tarafından yönetilmesiyle kendini gösterir (Padilla-Walker & Coyne, 2011: 709; Yılmaz, 2020: 135).

Türkiye’de yapılan çalışmalar da dijital ebeveynliğin yükselişini doğrulamaktadır. Medya kullanım yaşının düşmesiyle birlikte ebeveynlerin çocuklarını dijital ortamlarda nasıl yönlendirdiği, hangi araçlarla denetim sağladığı ve bu sürecin ebeveynlik algısını nasıl dönüştürdüğü önemli bir tartışma alanına dönüşmüştür (Ayhan, 2021). Medya kültürünün idealize ettiği ebeveynlik biçimleri, dijital ebeveynlik pratiklerinde standartlaşma yaratırken, aynı zamanda sosyal ve kültürel sermayeye bağlı eşitsizlikleri de artırmaktadır. Dijital ebeveynlik, ebeveynlerin yalnızca çocuklarını korumak için geliştirdikleri stratejilerle değil, aynı zamanda medya ile kurdukları bireysel ilişkiyle de şekillenir. Ebeveynin dijital medya okuryazarlığı düzeyi, bu ilişkiyi daha sağlıklı ve bilinçli bir zemine taşımada kritik önemdedir. Medya içeriklerini eleştirel süzgeçten geçirebilen, dijital araçların olanak ve sınırlarının farkında olan ebeveynler, çocuklarının dijital gelişiminde daha etkili bir rehberlik sağlayabilir (Hobbs, 2010).

Dijital ebeveynliğin medya kültürüyle kurduğu ilişki, bireysel düzeyin ötesinde yapısal koşullarla da belirlenmektedir. Sosyal medya platformlarının algoritmaları, ebeveynlik içeriklerini öne çıkaran yapıları ve kullanıcı etkileşimlerine dayalı görünürlük sistemi, dijital ebeveynliğin sınırlarını belirleyen dinamikler arasında yer alır. Bu koşullar, ebeveynlik pratiklerini daha görünür, denetlenebilir ve normatif hale getirerek bireysel tercihlerden çok kültürel kodlara bağlı bir sürece dönüştürebilir.

Dijital Ebeveynliğin Sosyal Medya Bağlamında Dönüşümü

Ebeveynlik, tarihsel süreç boyunca kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimlerle yeniden tanımlanan dinamik bir toplumsal roldür. Teknolojinin ve özellikle dijital medyanın yaşamın merkezine yerleşmesi, bu rolün kapsamını

genişleterek ebeveynliğin hem işlevsel hem de sembolik yönlerini dönüştürmüştür. Dijitalleşme, çocukların erken yaşlardan itibaren medya ile etkileşim hâlinde olduğu, ebeveynlerin ise bu etkileşimi yönetmek, yönlendirmek ve çoğu zaman denetlemek durumunda kaldığı yeni bir ebeveynlik anlayışının gelişmesine zemin hazırlamıştır (Livingstone & Byrne, 2018).

Dijital ebeveynlik, yalnızca teknik bilgi ve güvenlik önlemlerini içeren bir beceri setinden ibaret değildir; aynı zamanda ebeveynin çocuğuna rehberlik etme, medya içeriklerine karşı eleştirel bir yaklaşım geliştirme ve çocukla medya üzerinden kurulan etkileşimi bilinçli bir şekilde yapılandırma sorumluluğunu da kapsar (Clark, 2011: 330). Bu yönüyle dijital ebeveynlik, yalnızca aile içinde gerçekleşen bir süreç olmaktan çıkmış, sosyal medya platformlarının sunduğu görünürlük, performans ve toplumsal onay mekanizmalarıyla bütünleşmiş bir kimlik inşası alanına dönüşmüştür (Marwick & Boyd, 2014: 1055). Sosyal medyanın ebeveynlik üzerindeki en dikkat çekici etkilerinden biri, ebeveynliğin özel bir sorumluluk alanı olmaktan çıkarılarak kamusal bir performans pratiğine dönüştürülmesidir. Instagram, Facebook ve TikTok gibi platformlar, ebeveynlerin çocuklarının günlük yaşamlarına dair içerikleri düzenli olarak paylaştıkları, bu paylaşımlar üzerinden beğeni ve yorum gibi geri bildirimlerle toplumsal onay aradıkları alanlar hâline gelmiştir. Bu durum, ebeveynliğin yalnızca çocuk yetiştirme sorumluluğundan ibaret olmadığını, aynı zamanda dijital görünürlük ve sosyal prestijle ilişkili bir kimlik performansına dönüştüğünü göstermektedir (Akdi, 2016: 125; Erol, 2022: 1129).

Bu yeni ebeveynlik biçiminin en çarpıcı yönlerinden biri, çocukların dijital temsiller üzerinden ebeveynin kimliğinin bir parçası hâline gelmesidir. Ebeveynler, çocuklarına ait fotoğraf ve videoları paylaşarak hem ebeveynliklerini sergilemekte hem de kendi dijital varlıklarını güçlendirmektedir. Bu süreç, çocukların özenlik haklarının, mahremiyet alanlarının ve dijital kimliklerinin ebeveynin medya stratejilerinin bir uzantısı hâline gelmesine yol açmaktadır (Steinberg, 2017: 840). Özellikle “sharenting” olarak kavramsallaştırılan bu eğilim, çocukların gelecekteki dijital varlıklarının ebeveynler tarafından belirlenmesi gibi uzun vadeli etik sorunlar da doğurmaktadır (Choi & Lewallen, 2018: 145). Saygılı ve Üstüner’in (2025) son dönemde gerçekleştirdiği derleme çalışması, Türkiye’deki sharenting literatürünün giderek çeşitlendiğini ve bu paylaşımların çocuk hakları, rıza ve psikolojik gelişim açısından ciddi tartışmalara zemin hazırladığını ortaya koymaktadır.

Dijital ebeveynlik anlayışının şekillenmesinde yalnızca bireysel tercihler değil, aynı zamanda medya kültürünün sunduğu normatif modeller ve sosyal medya algoritmalarının görünürlük odaklı işleyişi de etkili olmaktadır. Ebeveynlerin sosyal medyada takipçi kazanma, beğeni alma ve görünür olma çabaları, çocukların çevrimiçi temsillerini de bu görünürlük ekonomisinin bir parçası hâline getirebilmektedir. Bu durum, ebeveynliğin yalnızca pedagojik ve duygusal bir süreç değil, aynı zamanda dijital kültürün ekonomik ve sembolik sermaye mantıklarıyla iç içe geçmiş bir faaliyet olarak yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır (Abidin, 2017: 12; Erol, 2022: 1130). Ebeveynlik anlayışındaki dönüşüm, denetim biçimlerinde de belirgin bir değişimi beraberinde getirmiştir. Ön-dijital dönem ebeveynlik pratiklerinde denetim daha çok fiziksel gözlem ve yüz yüze iletişim yoluyla sağlanırken, dijital ebeveynlikte bu süreç teknoloji tabanlı gözetim araçları, içerik filtreleme sistemleri, ekran süresi sınırlamaları ve sosyal medya hesap takibi gibi stratejilerle yürütülmektedir (Padilla-Walker & Coyne, 2011: 711). Bu tür denetim uygulamaları, çocukların çevrimiçi güvenliğini sağlamaya yönelik iyi niyetli bir çaba olarak görülse de, aşırıya kaçıldığında çocukların bireysel karar alma becerilerini zayıflatmakta ve çevrimiçi özerkliklerini sınırlamaktadır (Çetin Avcı ve Güleç, 2020: 165).

Dijital ebeveynlik, yalnızca çocuğu tehlikelerden korumayı hedefleyen bir strateji değil; aynı zamanda çocuğun medya ile sağlıklı, eleştirel ve üretken bir ilişki kurmasını destekleyen bir rehberlik süreci olmalıdır. BTK'nın 2022–2023 yıllarına ait saha verileri, Türkiye'de ebeveynlerin çoğunun çocuklarını dijital tehditlere karşı korumak için yoğun denetim stratejileri benimsediğini; ancak dijital güvenlik konusunda bilgi eksikliği yaşadıklarını göstermektedir (BTK, 2023). Bu noktada, aktif yönlendirme, kısıtlayıcı denetim ve ortak medya kullanımı gibi farklı ebeveynlik yaklaşımlarının dengeli biçimde bir arada kullanılması önemlidir. Özellikle rehberlik temelli yaklaşımlar, çocuğun medya kullanımını tamamen sınırlamak yerine ona dijital sorumluluk bilinci kazandırmayı hedefler. Bu yaklaşım, çocukların dijital dünyada bilinçli bireyler olarak varlık göstermelerine katkı sunar.

Türkiye'de yapılan araştırmalar, ebeveynlerin önemli bir kısmının çocuklarının internet kullanımını sınırladığını, dijital içeriklerini kontrol ettiğini ve sosyal medya hesaplarını denetlediğini göstermektedir. Ancak aynı araştırmalar, ebeveynlerin çoğunun dijital denetim araçlarını teknik olarak etkin biçimde kullanmadığını ve bu araçların etik sınırlarının farkında olmadığını da ortaya koymaktadır (T.C.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017; Güran Yiğitbaşı & Çelik, 2023: 850). Bu durum, dijital ebeveynlikte yalnızca teknik yeterliliğin değil, aynı zamanda etik farkındalığın ve iletişim becerilerinin de kritik önemde olduğunu göstermektedir. Dijital ebeveynlik pratiklerinin sosyal medya kültürüyle etkileşimi, yalnızca bireysel davranışların değil, toplumsal değerlerin de yeniden yorumlanmasına yol açmaktadır. Türk aile yapısında geleneksel olarak önem verilen mahremiyet, aile içi hiyerarşi ve çocukların korunması gibi değerler, sosyal medya ortamında daha esnek, görünür ve paylaşımına açık bir hâle gelmiştir. Utma'nın (2019: 1017) belirttiği gibi, aile içi iletişimin dijitalleşmesi, ebeveyn-çocuk ilişkilerini daha görünür kılmakta ve bu görünürlük yeni gerilim alanları yaratmaktadır. Özellikle çocukların çevrimiçi temsili, hem ebeveynler hem de medya çalışanları açısından etik tartışmaları gündeme taşımaktadır. Bu dönüşüm aynı zamanda kültürel bağlamlar arası bir etkileşimi de beraberinde getirmektedir. Sosyal medya, farklı kültürlerden ebeveynlik modellerini dolaşıma sokarak, yerel değerlerle küresel dijital kültür arasında melez bir ebeveynlik anlayışının oluşmasına yol açmaktadır. Bu durum, ebeveynlerin dijital pratiklerini şekillendiren normatif çerçevenin daha akışkan ve esnek bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla dijital ebeveynlik, yalnızca teknolojik bir adaptasyon değil, aynı zamanda kültürel bir müzakere süreci olarak da değerlendirilebilir (Erol, 2022: 1131).

Dijital ebeveynliğin sosyal medya bağlamındaki dönüşümünün, ebeveynlik rollerinin sınırlarını yeniden çizdiği; ebeveynleri yalnızca çocuklarını koruyan ve yönlendiren bireyler olmaktan çıkararak, aynı zamanda dijital kimliklerini sergileyen, görünürlük arayışıyla hareket eden ve medya temsillerini yöneten aktörler hâline getirdiğini söylemek mümkündür. Bu durum, ebeveyn-çocuk ilişkisini hem fırsatlar hem de riskler bağlamında yeniden düşünmeyi gerektiren çok katmanlı bir süreci ifade etmektedir. Ebeveynlerin bu süreci sağlıklı biçimde yönetebilmeleri için yalnızca teknik becerilere değil; dijital medya okuryazarlığına, etik sorumluluğa ve çocuk haklarını önceleyen bir bilinç düzeyine sahip olmaları kritik önem taşımaktadır (Hobbs, 2010; Akdi: 127, 2016).

İnfluencer Ebeveynlik ve Dijital Yönlendirme Pratikleri

Sosyal medyanın yaşamın merkezine yerleşmesiyle birlikte ebeveynlik, yalnızca özel alanda icra edilen bir sorumluluk olmaktan çıkarak dijital mecralarda görünür kılınan ve sürekli performansa dayalı bir kimlik biçimine dönüşmüştür. Bu dönüşümün en dikkat çekici boyutlarından biri, influencer kültürünün ebeveynlik

pratiklerini etkilemesidir. “İnfluencer ebeveynlik” olarak kavramsallaştırılan bu yeni model, ebeveynin çocuk yetiştirme sürecini dijital içerik üretiminin merkezine alarak, ebeveynliğin medyatik bir temsil formuna evrilmesini ifade eder (Abidin, 2017: 5). Bu modelde ebeveyn, yalnızca çocuk yetiştiren kişi değil; aynı zamanda dijital takipçi kitlesiyle etkileşimde bulunan, içerik stratejileri geliştiren ve ebeveynlik üzerinden ekonomik, kültürel veya sosyal sermaye elde etmeyi amaçlayan bir medya aktörüdür. İnfluencer ebeveynliğin temel özelliği, ebeveynlik deneyimlerinin görselleştirilmesi, yapılandırılması ve takipçi kitlesiyle paylaşılmasıdır. Sosyal medya platformlarında özellikle annelerin, çocuk bakımı, ev düzeni, eğitim yöntemleri ve beslenme alışkanlıkları gibi konularda oluşturduğu içerikler, geniş kitlelerce takip edilmekte ve normatif ebeveynlik kalıpları yaratmaktadır (Cuevas et al, 2024: 3). Bu kalıplar, ebeveynlik pratiğini standartlaştırmakta; farklı sosyo-kültürel bağlamlara ait deneyimleri görünmez kılmakta ve çoğu zaman “ideal ebeveynlik” algısının yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır (Erol, 2022: 1133).

Bu ebeveynlik türünün bir diğer boyutu, çocukların sosyal medya içeriklerinin temel öznelereinden biri hâline gelmesidir. Çocukların günlük yaşantısına dair görüntüler, videolar ve hikâyeler, ebeveynin dijital kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak konumlandırılmaktadır. Bu durum, “sharenting” (sharing + parenting) kavramı etrafında ele alınan bir dijital yönelimdir. Sharenting, ebeveynlerin çocuklarına ait kişisel bilgileri ve görüntüleri sosyal medya aracılığıyla düzenli olarak paylaşması anlamına gelir (Steinberg, 2017: 844). Bu paylaşımlar, çocuğun özenlik hakkı, dijital mahremiyeti ve gelecekteki dijital kimliği açısından etik soruları gündeme getirmektedir (Akdi, 2016: 130). Ebeveynlerin çocuklarını dijital içerik üretim süreçlerine aktif biçimde dahil etmesi, çocukları sosyal medya nesnesi hâline getirmenin ötesinde, onları birer “dijital performans aktörü” olarak konumlandırmaktadır. Bu bağlamda çocuk, hem ailenin dijital görünürlüğünü hem de ekonomik kazanımlarını destekleyen bir medya ögesi olarak işlev görmektedir. Sosyal medyada sponsorlu içerik, ürün tanıtımı ve reklam anlaşmaları kapsamında çocukların yer aldığı videolar, influencer ebeveynliğin ekonomik yönünü ortaya koyar. Bu durum, çocuk emeği, sömürüsü ve dijital haklar gibi çok boyutlu sorunları beraberinde getirir (Choi & Lewallen, 2018: 146).

İnfluencer ebeveynlik, aynı zamanda dijital yönlendirme pratiklerinin yoğunlaştığı bir ebeveynlik biçimidir. Dijital yönlendirme, ebeveynlerin çocuklarının çevrimiçi davranışlarını kontrol etme, sınırlandırma ya da yön verme amacıyla

kullandığı stratejileri kapsar. Bu stratejiler arasında içerik filtreleme uygulamaları, ekran süresi sınırlamaları, sosyal medya hesaplarının denetlenmesi ve dijital cihaz kullanımına dair kuralların oluşturulması yer alır (Padilla-Walker & Coyne, 2011: 712). Ancak influencer ebeveynlik bağlamında yönlendirme yalnızca güvenlik odaklı değil; aynı zamanda estetik, etik ve temsile dair beklentilerle de ilişkilidir. Çocuğun sosyal medya içeriklerine nasıl dahil edileceği, hangi kıyafetleri giyeceği, hangi davranışlarının paylaşılabilir olduğu gibi kararlar, çoğu zaman ebeveynin içerik stratejisine bağlı olarak şekillenir. Bu bağlamda yönlendirme, yalnızca dijital tehlikelere karşı koruma değil, aynı zamanda dijital varlığın biçimlendirilmesi anlamına gelir. Bu durum, çocukların özne olmaktan çok, ebeveynin dijital anlatısının bir parçası hâline gelmesine neden olur (Utma, 2019: 1019).

Türkiye bağlamında yapılan araştırmalar da sosyal medya üzerinden ebeveynlik pratiklerinin giderek norm haline geldiğini göstermektedir. Erol (2022), Türk aile yapısında geleneksel mahremiyet anlayışının sosyal medya etkisiyle dönüşüm geçirdiğini, ebeveynlerin çocukları üzerinden kendilerini ifade etme ve toplumsal onay alma yöneliminde olduğunu vurgular. Bu yönelim, ebeveynin dijital kimliğini güçlendirdiği kadar, çocuğun öznellik alanını daraltmakta ve medyatik temsile indirgemektedir.

Dijital yönlendirme pratikleri, çocukların medya kullanımı konusunda farkındalık kazanmasını sağlayacak biçimde yapılandırıldığında, dijital medya okuryazarlığına katkı sunabilir. Ancak yönlendirmenin estetik, stratejik ve temsile dayalı kaygılarla yapıldığı durumlarda, çocuğun medyayla doğal bir ilişki kurma imkânı ortadan kalkar. Bu bağlamda influencer ebeveynlik, dijital yönlendirme pratiklerini işlevsel olmaktan çıkararak, çocukları medya nesnesine dönüştüren bir araçsallaştırma sürecine dönüştürebilir (Clark, 2011: 339; Hobbs, 2010). Bu çerçevede influencer ebeveynlik, dijital çağın ebeveynlik pratikleri içinde yalnızca yeni bir model değil; aynı zamanda medya kültürüyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir kimlik inşa biçimidir. Bu biçim, ebeveynin çocukla olan ilişkisini yeniden kurgulamakta; toplumsal, kültürel ve ekonomik bağlamlarda yeni eşitsizlik alanları yaratmaktadır. Çocuğun birey olarak tanınması, özne olarak kabul edilmesi ve dijital varlığının etik sınırlarla korunması, bu yeni ebeveynlik biçiminin sınırlarını belirleyen temel ölçütler olmalıdır.

DİJİTAL DENETİM UYGULAMALARI BAĞLAMINDA HELİKOPTER EBEVEYNLİK TARTIŞMASI

Bu çalışmada dijital denetim ile helikopter ebeveynlik arasında doğrudan nedensel bir bağ kurulmamaktadır. Ancak literatürdeki bazı bulgular (Lee & Kang, 2018: 3677), dijital ortamlarda aşırı denetim eğilimlerinin helikopter ebeveynlik davranış biçimleriyle örtüşebileceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, iki kavramı tamamen özdeşleştirmek yerine, dijital ortamda kesişen yönlerini tartışmaya odaklanmaktadır. Dijital teknolojilerin hızlı gelişimi, ebeveynlik pratiklerini dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda çocuk-ebeveyn ilişkisini yeni bir gözetim ve yönlendirme paradigması içine taşımıştır. Dijital medya ortamları çocukların gündelik yaşamlarında daha fazla yer aldıkça, ebeveynlerin koruma, yönlendirme ve müdahale biçimleri de dijitalleşmiştir. Bu bağlamda dijital denetim ve helikopter ebeveynlik kavramları, hem medya kültürünün hem de çağdaş ebeveynlik anlayışlarının şekillenmesinde kilit rol oynayan iki temel eğilim olarak dikkat çekmektedir.

Dijital denetim, ebeveynlerin çocuklarının dijital mecralarda karşılaşılabilecekleri potansiyel risklere karşı geliştirdikleri koruma stratejilerinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Uygulama takibi, sosyal medya hesap denetimi, çevrimiçi etkinliklerin sınırlandırılması gibi araçlarla somutlaşan bu stratejiler, dijital ebeveynliğin en belirgin bileşenlerinden biri hâline gelmiştir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017). Bununla birlikte dijital denetim, yalnızca teknik bir koruma refleksi değil; aynı zamanda çocuk mahremiyeti, bireysel özerklik ve çocuğun dijital özne olarak tanınması gibi etik ve hukuki boyutları da içeren karmaşık bir pratik alanıdır (Akdi, 2016: 132; Akyüz, 2001). Bu bağlamda öne çıkan bir diğer kavram helikopter ebeveynliktir. İlk olarak Ginott tarafından 1969'da kavramsallaştırılan bu tutum, ebeveynin çocuğun yaşamına aşırı derecede müdahil olması, onun adına kararlar alması ve çocuğun bireysel gelişim alanlarını daraltması biçiminde tanımlanır (Padilla-Walker & Nelson, 2012: 1779; Kwon, Yoo & Bingham, 2016: 137).

Dijital ortamda bu tutum, çocuğun sosyal medya paylaşımlarını denetlemek, çevrimiçi arkadaşlarını izlemek ve çevrimiçi davranışlarını sınırlamak gibi pratiklerle görünürlük kazanmıştır. Helikopter ebeveynliğin dijital yansımaları, çocukların çevrimiçi kimliklerini oluştururken karşılaştıkları özerklik sorunları ve mahremiyet ihlalleri açısından ciddi etkiler doğurmaktadır (Çetin Avcı ve Güleç,

2020: 166; Lee & Kang, 2018: 3675). Bazı araştırmalar, helikopter ebeveynliğin yalnızca çocuğu koruma refleksiyle açıklanamayacağını, aynı zamanda ebeveynin kendi kimlik inşası ve sosyal statü beklentileriyle de ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Odenweller ve arkadaşlarına (2014: 409) göre, ebeveynler bu tür davranışlarla ebeveynlik tatmini elde etmekte; Van Ingen ve arkadaşlarına (2015: 14) göre ise, kimi ebeveynler gerçekleştiremedikleri hayalleri çocukları üzerinden telafi etme eğilimi göstermektedir. Bu durum dijital medyada, çocuğun temsiline yönelik aşırı kontrolcü tavırlarla birleştğinde, çocukların öznellik haklarını zedeleyen bir yapı ortaya çıkmaktadır.

Dijital denetim ve helikopter ebeveynlik, medya kültürüyle de iç içe geçmiştir. Sosyal medyada “iyi ebeveyn” imgesine yönelik beklentiler, ebeveynleri çocuklarının dijital yaşamlarına daha fazla müdahil olmaya teşvik etmektedir. Beğeni, takipçi ve yorumlarla ödüllendirilen dijital ebeveynlik performansı, denetimi yalnızca koruyucu değil, aynı zamanda görünürlüğe dayalı bir strateji hâline getirmektedir (Clark, 2011: 341; Erol, 2022: 1134). Bu dönüşüm, çocuğun hem fiziksel hem de dijital mahremiyetinin sınırlarını yeniden tartışmaya açmaktadır.

Dijital Ebeveynlikte Denetim Biçimleri ve Gözetim Stratejileri

Dijitalleşen yaşamın kaçınılmaz bir sonucu olarak çocukların medya kullanımı erken yaşlara kadar inmiş, dijital araçlarla kurulan ilişki, gelişimsel süreçlerin doğal bir parçası hâline gelmiştir. Bu değişim, ebeveynlik rollerini yalnızca destekleyici değil, aynı zamanda gözetleyici ve yönlendirici bir yapıya büründürmüştür. Dijital ebeveynlik, bu bağlamda hem bir sorumluluk hem de bir kontrol alanı olarak işlev görmeye başlamıştır. Özellikle dijital denetim, çocukların çevrimiçi deneyimlerini düzenleme, sınırlama ve gözetim altında tutma çabalarını kapsayan temel bir uygulama alanıdır (Clark, 2011: 343).

Dijital denetim, teknik araçlar aracılığıyla çocuğun medya kullanımı üzerinde kontrol kurulmasına olanak tanıyan bir dizi stratejiyi ifade eder. Bunlar arasında içerik filtreleme sistemleri, ebeveyn denetim uygulamaları, ekran süresi sınırlamaları, çevrimiçi etkinlik geçmişi izleme ve cihaz takibi yer almaktadır. Bu tür denetim biçimleri, çocuğun zararlı içeriklerle karşılaşmasını engellemek, yaşa uygun medya kullanımı sağlamak ve dijital güvenliği artırmak amacıyla uygulanmaktadır. Ancak dijital denetimin sınırlarının belirlenmesi, çocuğun hakları, özerkliği ve mahremiyeti bağlamında önemli etik ve pedagojik soruları da beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de yapılan araştırmalarda da dijital denetimin yaygın bir ebeveynlik pratiği hâline geldiği görülmektedir. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın (2017) Türkiye Aile Yapısı Araştırması’na göre, ebeveynlerin önemli bir kısmı çocuklarının internet kullanımını sınırlamakta, dijital içerikleri kontrol etmekte ve zaman zaman sosyal medya hesaplarına doğrudan müdahale etmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin büyük çoğunluğunun, dijital denetim araçlarını teknik olarak etkin biçimde kullanamadığı ya da bu araçların etik sınırlarının farkında olmadığı anlaşılmaktadır (Güran Yiğitbaşı ve Çelik, 2023: 861). Dijital denetim yalnızca araçların kullanımıyla sınırlı bir faaliyet değildir; aynı zamanda bir tutum, bilgi birikimi ve iletişim stratejisini de kapsar. Ebeveynin dijital okuryazarlık düzeyi, çocukla kurduğu iletişim dili ve medya içeriklerine yönelik farkındalığı, dijital denetimi biçimlendiren temel faktörler arasındadır. Clark’a (2011) göre dijital denetim üç ana kategoriye ayrılabilir: aktif yönlendirme, kısıtlayıcı denetim ve ortak medya kullanımı. Aktif yönlendirme, ebeveynin çocukla dijital içerikler hakkında konuşması ve bilinç kazandırması; kısıtlayıcı denetim, zaman ve içerik sınırları koyması; ortak medya kullanımı ise birlikte medya tüketimi yaparak deneyim paylaşımında bulunması şeklinde tanımlanır.

Bu stratejiler arasında en tartışmalı olanı kısıtlayıcı denetimdir. Aşırıya kaçıldığında çocuğun bireysel seçim yapma becerilerini köreltebilmekte, medya içerikleriyle kuracağı doğal ilişkiyi engelleyebilmektedir. Bu tür bir yaklaşım çocuğun dijital sorumluluk bilinci geliştirmesini de zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bazı araştırmacılar, denetim yerine “rehberlik” kavramının kullanılmasını önermektedir (Padilla-Walker & Coyne, 2011: 714). Rehberlik temelli yaklaşımlar, çocuğun medya deneyimini tamamen kontrol etmek yerine, ona medya ile eleştirel ve bilinçli bir ilişki kurma becerisi kazandırmayı hedefler. Dijital denetimin pedagojik boyutunun yanı sıra etik sınırları da dikkate alınmalıdır. Akdi’ye (2016) göre ebeveynlerin çocuklarının dijital verilerini gözetlemesi, çocukların kişilik hakları ve özel yaşamlarının gizliliği açısından hukuki ve ahlaki açıdan sorgulanmalıdır. Dijital mahremiyet, çocuğun yalnızca çevrimiçi ortamda neye maruz kaldığını değil, aynı zamanda ne kadar gözetlendiğini de kapsamaktadır. Ebeveynin her an çocuğun dijital hareketlerini izleme hakkına sahip olduğu varsayımı, çocuğun birey olarak kabulünü zedeleyebilir. Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklar için dijital alan, kimlik geliştirme sürecinin önemli bir parçasıdır ve aşırı gözetim bu süreci baltalayabilir (Çetin Avcı ve Güleç, 2020: 168).

Gözetim stratejileri, sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda yapısal olarak da teşvik edilmektedir. Birçok sosyal medya platformu, ebeveynlere özel kontrol panelleri, filtreleme özellikleri ve içerik kısıtlama araçları sunmaktadır. Bu platformların tasarımları, ebeveynin çocuğun dijital davranışları üzerinde denetim kurmasına olanak tanıyacak biçimde düzenlenmiştir. Ancak bu durum, ebeveynin güçlenmesi kadar, çocuğun dijital özerkliğinin zayıflamasına da neden olabilir. Medya kültürü, “mükemmel ebeveyn” mitini pekiştirerek, ebeveynleri daha fazla kontrol uygulamaya yönlendirebilir (Erol, 2022: 1136).

Ebeveynler dijital gözetim araçlarını kullanırken niyetleri her ne kadar çocuğun güvenliğini sağlamak olsa da, bu araçların nasıl ve ne düzeyde kullanılacağı, dijital ebeveynlikte belirleyici bir sınır hattı oluşturmaktadır. Çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarına, yaşına ve bireysel özelliklerine göre uyarlanmış denetim biçimleri, dijital medya kullanımını sağlıklı bir şekilde yönlendirebilir. Ancak tek taraflı, kuralcı ve müdahaleci yaklaşımlar, hem ebeveyn-çocuk ilişkisini zedeleyebilir hem de çocuğun dijital alanda özneleşmesini engelleyebilir (Utma, 2019: 1021). Bu nedenle dijital denetim, dijital medya okuryazarlığı ile desteklenen, çocukla diyalog kurmaya dayalı, açıklayıcı ve esnek bir rehberlik anlayışıyla bütünleştirilmelidir. Böylece ebeveyn, dijital ortamı baskı ve yasaklarla değil, karşılıklı güven ve sorumluluk çerçevesinde yöneten bir rehber olarak konumlanabilir.

Helikopter Ebeveynlik Yaklaşımının Dijital Yansımaları

Helikopter ebeveynlik, son yıllarda çağdaş ebeveynlik pratiklerini açıklamak üzere sıklıkla başvurulanan kavramlardan biri olan ve daha sonra eğitim ve psikoloji literatüründe de geniş yer bulan helikopter ebeveynlik, ebeveynin çocuğunun yaşamını sürekli izlediği, onun adına kararlar aldığı ve aşırı müdahaleci bir tutum sergilediği bir ebeveynlik biçimidir (Padilla-Walker & Nelson, 2012: 1180). Bu yaklaşım, çocuğun bireysel gelişimini, karar alma becerilerini ve bağımsız hareket etme yetisini sınırlandırdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Dijitalleşen dünyada bu ebeveynlik tarzı yeni bir boyut kazanmış ve “dijital helikopter ebeveynlik” şeklinde yeniden biçimlenmiştir. Özellikle sosyal medya başta olmak üzere dijital iletişim araçlarının ebeveyn-çocuk ilişkilerinde daha fazla yer edinmesiyle birlikte, helikopter ebeveynliğin görünürlüğü ve etkisi artmıştır. Geleneksel anlamda çocuğun okul başarısını, arkadaş çevresini veya zaman kullanımını denetlemeye dayanan bu tutum, artık çocuğun sosyal medya hesaplarını

takip etmek, çevrimiçi etkileşimlerine müdahale etmek, dijital paylaşımlarını sınırlamak gibi pratiklerle dijital alana taşınmıştır (Çetin Avcı ve Güleç, 2020: 168). Helikopter ebeveynliğin dijital yansımaları, yoğunlukla aşırı gözetim ve denetim biçiminde kendini göstermektedir. Ebeveynler, çocuklarının sosyal medya hesaplarına doğrudan erişim talep etmekte, paylaşımlarına müdahale etmekte ya da hangi arkadaşlarını takip edeceğine kadar yönlendirmelerde bulunmaktadır. Bu durum çocuğun dijital kimliğini bağımsız biçimde kurmasını zorlaştırmakta, çevrimiçi özerklik gelişimini engelleyebilmektedir. Kimi durumlarda çocukların sosyal medya hesapları ebeveynler tarafından açılmakta ve bu hesaplar ebeveynin denetiminde yönetilmektedir (Güçlü ve Çok, 2022: 134; Yılmaz, 2020: 141).

Dijital ortamda sergilenen bu müdahaleci tutumun, çocuğun mahremiyet hakkını ve bireysel alanını ihlal ettiği açıktır. Türkiye’de yapılan araştırmalarda, birçok ebeveynin çocuklarının sosyal medya hesaplarını izlediği, içeriklerini kontrol ettiği ve hatta mesajlarına müdahale ettiği görülmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017). Bu tür uygulamalar, ebeveynin koruma güdüsünden kaynaklansa da çocuğun dijital haklarını gözetmeyen bir yaklaşımı yansıtır. Oysa Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde de belirtildiği gibi, çocukların görüşlerine saygı duyulması, onların kendi yaşam alanlarında karar alma süreçlerine katılması temel bir haktır (Akyüz, 2001).

Sosyal medya platformları, helikopter ebeveynliğin yaygınlaşmasında doğrudan etkili olan kültürel ortamlar olarak değerlendirilebilir. Ebeveynler, çocuklarının fotoğraflarını, başarılarını, sosyal etkinliklerini paylaşarak dijital ebeveynlik kimliğini görünür kılmakta, bu paylaşımlar üzerinden sosyal onay, beğeni ve takdir toplamaya çalışmaktadır. Bu süreçte çocuk, ebeveynin dijital kimliğinin bir parçası hâline gelirken, özne değil nesne konumuna itilmekte; medya üretiminin bir aracı hâline getirilmektedir (Akdi, 2016: 139; Erol, 2022: 1138). Sosyal medya aracılığıyla performatif bir ebeveynlik modeli oluşmuş; ebeveynlik yalnızca özel bir sorumluluk değil, aynı zamanda dijital bir vitrin hâline gelmiştir. Influencer ebeveynlik örneklerinde olduğu gibi, ebeveynler çocuklarıyla ilgili içerikler üretmekte, bu içeriklerle takipçi kazanmakta ve dijital görünürlüğünü artırmaktadır. Bu görünürlük, sosyal medyada “mükemmel ebeveyn” imajı yaratma baskısını da beraberinde getirmekte; ebeveynler bu algıya uyum sağlamak adına çocuklarının çevrimiçi yaşamını daha fazla kontrol etmeye yönelmektedir (Choi & Lewallen, 2018: 155; Cuevas et al, 2024: 7).

Bu kontrol eğilimi, dijital helikopter ebeveynliğin sadece bireysel bir tutum değil, aynı zamanda medya kültürüyle beslenen bir davranış kalıbı olduğunu gösterir. Dijital platformlar, ebeveynlik temsillerini şekillendiren, normatif modeller sunan ve kullanıcıları bu modellere göre davranmaya yönlendiren yapılar sunmaktadır. Algoritmalar tarafından desteklenen popüler içerikler, ebeveynin “ne tür bir ebeveyn olması gerektiği”ne dair imgeleri dolaşıma sokmakta; ebeveynler bu imgeler doğrultusunda çocuklarına müdahale etmeye teşvik edilmektedir (Marwick & Boyd, 2014: 1060). Bu bağlamda, dijital helikopter ebeveynlik, yalnızca bireysel tercihlerle açıklanabilecek bir davranış biçimi değildir. Ebeveynin kendi kaygıları, toplumsal beklentiler ve medya temsilleri bu süreci şekillendiren temel faktörler arasında yer alır. Van Ingen ve arkadaşlarının (2015: 9) belirttiği gibi, bazı ebeveynler çocukları üzerinden gerçekleştiremedikleri hayalleri yaşatmakta; Odenweller ve ekibinin (2014: 425) bulgularına göre ise ebeveynler, bu müdahalelerle ebeveynlik tatmini elde etmektedir

Dijital helikopter ebeveynliğin uzun vadeli etkileri, çocuğun dijital okuryazarlık düzeyi, medya ile kurduğu ilişki biçimi ve öz güven gelişimi açısından önemlidir. Aşırı denetim altında büyüyen çocuklar, çevrimiçi ortamda kendi kararlarını alma konusunda yetersiz kalabilir, dijital riskleri yönetme becerileri gelişmeyebilir. Bu durum, hem medya bağımlılığı hem de dijital izolasyon gibi sorunlara zemin hazırlayabilir. Öte yandan çocuk, kendisine güvenilmeyen bir birey olarak hissedebilir ve ebeveyn-çocuk ilişkisi zarar görebilir (Çetin Avcı ve Güleç, 2020: 165).

Bu nedenlerle helikopter ebeveynliğin dijital alandaki sınırlarının belirlenmesi, çocukların dijital hakları, özerkliği ve kimlik gelişimi açısından kritik öneme sahiptir. Ebeveynin çocuğunu dijital risklerden koruma amacı taşıyan müdahaleleri, çocuğun bireysel gelişimini destekleyecek bir rehberliğe dönüşmelidir. Bu da ancak dijital medya okuryazarlığına sahip, etik sorumluluk taşıyan, iletişime açık ve esnek bir dijital ebeveynlik modeliyle mümkün olabilir.

SONUÇ

Dijital teknolojilerin gündelik yaşamdaki etkisinin artmasıyla birlikte ebeveynlik rolleri de önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Sosyal medya platformlarının aile içi iletişimi, çocuk temsillerini ve ebeveyn kimliğini şekillendirmedeki etkisi, yalnızca teknolojik bir değişimi değil; aynı zamanda kültürel, etik ve sembolik boyutlarıyla ele alınması gereken çok katmanlı bir dönüşümü beraberinde getirmiştir (Marwick & Boyd, 2014: 1061; Livingstone & Byrne, 2018). Bu çalışma, söz konusu dönüşümü dijital ebeveynlik ve helikopter ebeveynlik kavramları etrafında tartışarak, sosyal medya kültürünün ebeveynlik pratikleri üzerindeki etkilerini eleştirel bir çerçevede değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Dijital ebeveynlik, yalnızca çocuğun çevrimiçi güvenliğini sağlama çabası değil; aynı zamanda ebeveynin kendi dijital kimliğini kurduğu ve sosyal medya üzerinden toplumsal onay aradığı bir görünürlük alanı olarak da işlev görmektedir (Abidin, 2017: 9; Erol, 2022: 1128). Bu bağlamda, çocukların sosyal medya üzerinden paylaşımına açılmasıyla oluşan “sharenting” pratikleri, çocukların dijital mahremiyetine yönelik etik tartışmaları da beraberinde getirmektedir (Choi & Lewallen, 2018: 158; Steinberg, 2017: 846). Ebeveynin dijital temsili ile çocuğun bireysel haklarının kesiştiği bu noktada, dijital ebeveynlik yalnızca pedagojik değil; aynı zamanda sosyal, etik ve kültürel bir sorumluluk alanı hâline gelmektedir. Helikopter ebeveynlik yaklaşımı, geleneksel olarak aşırı korumacı ve müdahaleci tutumlarla ilişkilendirilmekte; dijital ortamda ise bu tutumlar dijital denetim, ekran süresi izleme, uygulama kontrolü gibi pratiklerle genişlemektedir (Padilla-Walker & Nelson, 2012: 1181; Çetin Avcı ve Güleç, 2020: 166). Ancak bu stratejiler, çocukların medya ile kuracağı özerk ve eleştirel ilişkiyi zedeleme riski taşımakta; bireysel karar alma ve dijital beceri gelişimi gibi alanlarda sınırlayıcı etkilere neden olabilmektedir (Hobbs, 2010). Bu nedenle dijital ebeveynlik, yalnızca teknik denetime dayalı değil, aynı zamanda rehberlik, açıklık, diyalog ve karşılıklı güven temelli bir yaklaşımla yapılandırılmalıdır.

Türkiye’de gerçekleştirilen araştırmalar, ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımını kontrol etmeye yönelik güçlü bir eğilim içinde olduklarını; ancak dijital okuryazarlık düzeylerinin bu kontrol sürecini sağlıklı biçimde yönetmeye yeterli olmadığını göstermektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2017; Güran Yiğitbaşı & Çelik, 2023: 848). Dijital ebeveynliğin sağlıklı biçimde

yönetilebilmesi için yalnızca güvenlik temelli araçlara değil, aynı zamanda dijital medya okuryazarlığına, etik duyarlılığa ve çocuk haklarına dayalı bir bilinç geliştirilmesine ihtiyaç vardır. TÜİK'in 2024 tarihli "Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması"na göre, Türkiye'deki 6–15 yaş grubundaki çocukların %91,3'ü internet kullanmakta, %66,1'i ise aktif biçimde sosyal medya platformlarında yer almaktadır. Bu oranlar, dijital ebeveynlik sorumluluklarının kapsamını artırmakta ve dijital medya okuryazarlığını zorunlu kılmaktadır (TÜİK, 2024). Bu süreç, ebeveynlerin kendi medya tüketim alışkanlıklarını da gözden geçirmelerini ve medya temsillerine karşı eleştirel bir farkındalık geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır (Hobbs, 2010).

Bu makale, kuramsal bir çerçevede literatür incelemesine dayandığı için ulaşılan değerlendirmeler, mevcut çalışmaların tartışılması ve yorumlanması sonucunda geliştirilmiştir. Dijital ebeveynlik ve helikopter ebeveynlik, sosyal medya ve medya kültürü ile iç içe geçmiş biçimde, günümüz ebeveynliğini çok boyutlu bir değişim sürecine sokmuştur. Bu değişimin sağlıklı biçimde yönetilebilmesi, dijital denetim ve mahremiyet arasında hassas bir denge kurulmasına, medya kültürünün eleştirel biçimde okunmasına ve çocuk hakları temelinde yeniden yapılandırılmış bir ebeveynlik anlayışının geliştirilmesine bağlıdır. Çalışmada, dijital ebeveynlik olgusunu sosyal medya ve medya kültürü bağlamında bütüncül bir yaklaşımla ele alarak literatürdeki mevcut tartışmalara disiplinlerarası bir katkı sunulmaktadır. Dijital denetim stratejileri ile helikopter ebeveynlik eğilimleri arasındaki etkileşimi medya temsilleri, dijital kimlik inşası ve çocukların mahremiyet hakları ekseninde değerlendirmesi, çalışmanın öne çıkan özgün yönüdür. Bununla birlikte dijital ebeveynlik pratiklerinin yalnızca teknik değil, aynı zamanda kültürel, etik ve temsil boyutlarıyla ele alınması; ebeveynliğin medya kültürüyle nasıl dönüştüğünü anlamaya yönelik kuramsal çerçeveyi derinleştirmektedir. Bu yönüyle makale, medya çalışmaları, aile sosyolojisi ve iletişim disiplini kesişiminde konumlanarak dijital ebeveynlik literatürüne özgün bir kavramsallaştırma katkısı sunmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- ABİDİN, Crystal (2017). “#familygoals: Family Influencers, Calibrated Amateurism, And Justifying Young Digital Labor”. **Social Media + Society**, 3(2). pp. 1-15.
- AKDİ, Murat (2016). “Ana-Babanın Çocuğun Fotoğraf Ve Görüntülerinin Sosyal Medyada Yayınlanmasından Doğan Sorumluluğu”. **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, 22(3), ss. 123–144.
- AKYÜZ, Emine (2001). “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”. *Millî Eğitim Dergisi*, 151. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm (Erişim Tarihi: 05.08.2025)
- BTK (2023) “Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Türkiye’deki Çocukların ve Ebeveynlerin Bilinçli ve Güvenli İnternet Kullanım Deneyim ve Alışkanlıkları Raporu”. <http://www.guvenliweb.org.tr> (Erişim Tarihi: 01.08.2025)
- ÇETİN AVCI, Seda ve Duygu Güleç (2020) “Yeni bir kavram: Helikopter ebeveynlik”. **Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi**, 3(2), ss. 163-168.
- CHOİ, Grace Yiseul & Jennifer Lewallen (2018). “Say Instagram, kids!: Examining Sharenting And Children’s Digital Representations on Instagram”. **Howard Journal of Communications**, 29(2), pp. 144-164.
- CLARK, Lynn Schofield (2011). “Parental Mediation Theory For The Digital Age”. **Communication Theory**, 21(4), pp. 323–343.
- CUEVAS, Leslie, Stacy Lee, & Daniella Recalde (2024). “Fashion Influencer Moms on Instagram: Exploration of Their Affective Labor and Self-Presentation Practices”. **Social Media + Society**, 10(4). pp. 1-13.
- EROL, Veysel (2022). “Sosyal Medyanın Türk Aile Yapısına Etkisi”. **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 24(43), ss. 1127–1139.
- GÜÇLÜ, Cansu Hazal ve Figen Çok (2022). “Helikopter Anababalık ve Gençler Üzerindeki Gelişimsel Etkileri”. **Çocuk ve Gelişim Dergisi**, 4(8), ss. 134-150.
- GÜRAN YİĞİTBAŞI, Kübra ve Serkan Çelik (2023). “Dijital Dünyada Mahremiyet, Ebeveynlik ve Çocuklar: Afyonkarahisar Örneği”. **TRT Akademi**, 08(19), ss. 846-875.

- HOBBS, Renee (2010). **Digital and media literacy: A plan of action**. The Aspen Institute. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED523244.pdf> (Erişim Tarihi: 27.07.2025)
- KWON, Kyong-Ah, Gyesook Yoo & Gary Bingham (2016). Helicopter Parenting In Emerging Adulthood: Support Or Barrier For Korean College Students' Psychological Adjustment? **Journal of Child and Family Studies**, 25, pp. 136–145.
- LEE, Jaerim & Sieun Kang (2018) "Perceived Helicopter Parenting and Korean Emerging Adults' Psychological Adjustment: The Meditational Role of Parent–Child Affection and Pressure from Parental Career Expectations". **Journal of Child Family Studies**, 27, pp. 3672–3686
- LIVINGSTONE, Sonia & Jasmina Byrne (2018). **The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock after 25 Years and Looking Ahead**. Editör: Ton Liefwaard & Julia Sloth-Nielsen. Brill Nijhoff.
- MARWICK, Alice & Danah Boyd (2014). Networked Privacy: How Teenagers Negotiate Context in Social Media. **New Media & Society**, 16(7), pp. 1051–1067.
- ODENWELLER, Kelly, Melanie Booth-Butterfield, & Keith Weber (2014). Investigating Helicopter Parenting, Family Environments, And Relational Outcomes For Millennials. **Communication Studies**, 65(4), pp. 407–425.
- OMUR, Songül ve Mehtap Uyar (2022). Sharenting: Türkiye’de Ebeveynlerin Paylaşım Eğilimleri Üzerine Bir Değerlendirme. **Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi**, 9, ss. 23–45.
- PADILLA-WALKER, Laura & Sarah Coyne (2011). "Turn that thing off! Parent and adolescent predictors of proactive media monitoring". **Journal of Adolescence**, 34(4), pp. 705–715.
- PADILLA-WALKER, Laura & Larry Nelson (2012). "Black Hawk Down? Establishing Helicopter Parenting As A Distinct Construct From Other Forms of Parental Control During Emerging Adulthood". **Journal of Adolescence**, 35(5), pp. 1177–1190.
- SAYGILI, Esra Gökçe ve Fadime Üstüner Top (2025). "Çocukların Ebeveynleri Tarafından Sosyal Medyada Paylaşılmasına Yönelik Çalışmaların İncelenmesi". **Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi**, 5(1), ss. 24–41.
- STEINBERG, Stacey (2017). Sharenting: Children's Privacy in The Age Of Social Media. **Emory Law Journal**, 66(4), pp. 839–884.

- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017). Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması. <https://www.aile.gov.tr> (Erişim Tarihi: 16.07.2025)
- TÜİK (2024). Türkiye İstatistik Kurumu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiyede-cocukların-yüzde-91-3u-internet-kullanıyor-/3372678> (Erişim Tarihi: 02.07.2025)
- UTMA, Seçil (2019). “Aile Kurumunun Dönüşümünde Sosyal Medyanın Etkisi: Aile İçi İletişimin Dijitalleşmesi”. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 13(71), ss. 1016–1023.
- VAN INGEN, Daniel, Stacy Freiheit, Jesse Steinfeldt, Linda Moore, Samantha Sapinello, Adelle Knutt & Amber Roberts, (2015). “Helicopter Parenting: The Effect Of An Overbearing Caregiving Style On Peer Attachment And Self-Efficacy”. **Journal of College Counseling**, 18(1), pp. 7–20.
- YILMAZ, Hasan (2020). “Türkiye’de Helikopter Ebeveynlik Eğilimi ve Helikopter Ebeveynlerin Demografik Özellikleri”. **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 20(46), ss. 133-160.